

ništva, zlasti onega v Splitu, ki je začelo v pravem pomenu besede gladovati. Nekaj uradnik se je iz obupa vrgele iz 3. nadstropja na ulico. Uradnik more živeti jedva 10 dni v mesecu s svojo plačo. Spominja na korupcijo o priliki izvoza cementa. Spominja, kako so Novi Sad, Zagreb in druga mesta dala nabavni prespevek, zato more storiti to tudi država.

Za njim govori g. Milošević, ki vprašuje, kje so izredni dohodki države, ki jih je prejela direkcija plena »und andere«. (Veliko razburjenje in ogorčenje.)

Govori še neki hrvatski učitelj iz Petrinje, ki iznaša svoj osebni slučaj, ker je bil službeno premeščen in nato odpuščen iz službe. Hotel je potom čitanja raznih dokumentov, dekretov in odlokov zainteresirati skupščino za svojo zadevo.

Stvarno in odločno ga zavrača predsednik Udruženja jugoslovenskega učiteljstva g. Milutin Stanković (Beograd) in ga poziva, naj išče pravice najprej potom svoje stanovske organizacije UJU, kjer pa ni niti organiziran, zato naj opusti iznašanje svoje osebnosti zadeve tudi pred tem forumom. Spominja, da je bilo več hrvatskega učiteljstva službeno premeščenega, ker se je izkazalo, da je deca v šoli pod navodili svojega učiteljstva v šolskih berilih iztkala kralju oči, trgala iz knjig domoljubne sestavke itd. Dotični hrvatski kverulant je na te konstatacije — molčal. V ostalem izjavlja tov. Stanković, da se v imenu UJU pridružuje zahtevam ostalega državnega uradništva, ker le v dobro plačanem uradništvu bo imela država oni trdni temelj in potrebni predpogoji za nadaljni razvoj in procvit.

Sprejmejo se resolucije, ki jih prinašamo na drugem mestu. Deputacije so se zgledale pri min. predsedniku g. N. Pašiću in pri drugih ministrih. O uspehih in neuspehih deputacije pri fin. ministru Kumanudiju, kjer je bil v imenu UJU tov. Stanković, tudi prinašamo poročilo v današnjem listu.

Kongres je v glavnem pokazal vso neorganiziranost centralnega uradniškega Udruženja. Dokler bo imelo uradništvo samo tako malo zmisla za svoje najvitalnejše stanovske težnje, bo imela vlada lahko delo...

Narod, tvoja svoboda ni popolna, dokler ječi en sam brat še pod tujim jarmom!

Slabi izgledi.

Deputacija pri ministru financ.

Nar. Prosveta poroča: 3. ov. mes. deputacija činovnika, u kojoj je bio i predsednik našeg Udruženja, posetila je G. Ministra Finansija povodom zakona o činovnicima.

Na pitanje činovnika hoće li se realizovati projekat činovničkog zakona, G. Ministar je kazao u glavnome ovo:

Zakon o činovnicima ima dva svoja najvažnija principa: prvi je da činovnika osigura od političkih uticaja i obezbedi mu stalnost utvrđujući njegova prava i njegove dužnosti i drugi — da poboljša njihovo materijalno stanje. Prvi cilj zakon će nesumnjivo postići, za drugi već će ići teže.

Pre svega donošenje zakona zavisi od političkih događaja i krize koja je u izgledu i koja ga lahko može odgoditi. No on misli da bi i svaka druga vlada, ma

koja došla morala rešenju ovog pitanja dati prvenstvo. Ali ono, što je najvažnije u pogledu zadovoljenja činovničkih zahteva i što treba učiniti da bi se oni zadovoljili, to je: naći izvore za podmirenje ogromnih povećanja državnih razhoda, koja zadovoljenje ovih zahteva povlači.

Da se svakom činovniku samo po 1 dinar da dnevno povišenja, to bi iznelo 200.000 din. samo dnevno. A da se povećanje izvrši na bazi činovničkih zahteva, trebalo bi naći novih prihoda oko dve milijarde. I kad bi čak država uspevala da sprovede nova opterećenja, trebalo bi bar 5—6 meseci da se ona realizuju s obzirom na nedovoljnu organizovanost i sposobnost finansijskih organa. A da se donosi samo zakon na hartiji koji neće dati stvarno ništa, to je bezciljno.

Na napomenu predsednika našeg Udruženja da bi izvesni krugovi prema današnjim prilikama neosetno podneli nova poreska opterećenja i povećanja neposredne poreze, G. Ministar je kazao da bi n. pr. porez na zemljište, koji sad daje državi 90.000.000 din. trebalo uvećati deset puta, pa to ipak ne bi bilo dovoljno da reguliše stanje činovnika na onoj osnovi, koja se traži.

Prema tome on misli da jedini način za pomoć činovništvu zasad leži u **redukciji činovnika**.

No on misli da će pored svega toga Vlada i Skupština učiniti sve što mogu da se ipak činovništvu pomogne. Na prvom mestu što on misli da će se izvesti, to je potpuno **izjednačenje** činovnika iz pokrajina u pogledu primadležnosti, a potom koliko je moguće i izvesna povećanja. Na kraju G. Ministar zatražio je tačan proračun opterećenja budžeta prema činovničkim zahtevima — sa čime je ovaj prijem završen.

*Trst, Gorica, Gospa Sveta
Adrije cvetoči raj,
Vam prisega je zapeta:
Naša last ste vekomaj!*

Načelno stališče.

(Josip Lapajne.)

Izpoved mojo čujte: Jaz svobodi
Iz srca vdan sem, — mirno poslušajte!
V politiki poštenje mene vodi.

Stritar.

»Učitelj je šola, učitelj je vzgoja«, pravi dr. Mahnič v svojem Rimskem katoliku z l. 1888. Da, tudi mi smo tega nazora še danes in prepričani smo obenem, da le učiteljstvu prisloja pravo vstvarjati si šolo po svojem nazoru, po svojih izkušnjah tako, da odgovarja njegovemu pravemu namenu.

Ni mi bila dana naloga, da razpravljamo o načrtih novega šolskega zakona, ne o bistvu šolske vzgoje, temveč braniti nam je naše stališče v šolskoreformnih in vzgojnih vprašanih sploh.

Zgodovina, naša najboljša prijateljica nas vabi, da se po razpredenih nitkah v časovnem labirintu, oziramo v temno preteklost človeškega razvoja, vstvarjajoč si smernice v še temnejšo stran — bližnje in daljne bodočnosti, sedanjost nas obdaja v vsej svoji nepopolnosti.

Ker se zavedamo, da človek ne živi le sebi, temveč vsemu narodu, celokupnosti in človečnosti sploh, zato je naša sveta dolžnost, da stopimo na bojno polje z jasnim čelom, nesebičnimi nameni in idealnimi cilji. Jasna so nam čela, če razkrijemo svoje nazore, nesebični nameni, če vidimo pred seboj le svoj narod, idealni so cilji, ker odgovarjajo onemu, kar je najpopolnejše.

Namenoma nisem govoril do zdaj nič o ritmu, to pa radi tega, ker je naziranje, ki ga ima neka slovenska didaktična knjiga o obravnavi ritma pri deklamaciji in čitanju, ko govori o **povdaranju** istega docela napačno.

O ritmu naj govori učitelj šele takrat, ko gojenci dotični pesniški proizvod vsebinsko v celotnem zmislu, torej tudi čustveno miselno in v zmislu splošnega razpoloženja docela obvladajo. Kakor sta bila najprej misel in čustvo in iz njiju prerojena beseda ter je ritem, ki je čisto kavzalno zvezan z jakostjo čustva, z globino misli in brzine oziroma zamahom poleta le hrbtenica, ki se razvija organsko in za pesnika nezavedno sproti z rastjo umetnine, tako bo tudi gojenec radi te kavzalne zveze že **nehote**, da, neizogibno **moral** govoriti v pravem ritmu. Ritmem je **ogrodje** umetnine, ne pa njen piedestal.

Če bi torej hotel gojencu to ogrodje pokazati, predno ga dovedeš do tega, da umetnino občuti in pesnitev torej tudi reproductivno doživi, bi jo moral prej razbiti, da stopi ogrodje na dan. In nikdar več je nebi mogel sestaviti. In če tudi bi se ti to v glavnem posrečilo, vedno, bi nosila sledove svoje poškodbe.

Tovariši! Pred menoj leže resolucije zagrebškega kongresa katehetskikh družtev za Hrvatsko in Slovenijo. Resolucije, ki segajo v naše področje, resolucije, ki motijo državno-pravno stališče glede razmerja med cerkvijo in državo, resolucije, ki po stari navadi begajo roditelje in vznemirjajo versko strpljivost našega trojnega naroda.

Resolucije so sklepali naši duhovni sotovarisi, katehete, večinoma podeželski kaplani, politički voditelji ene stranke, ki je edina izmed vseh drugih zavzela v šolsko reformnih ozirih najžalostnejše stališče, konzervativnega naziranja, da je treba ljudsko omiko omejiti. Opozarjam vas na naravnost smešne resolucije dolenske cerkljanskega shoda, ki jih je objavil tudi »Tovariš«. Skoro prekašajo zahteve po 4letni obveznosti v bistvu one pomisleke izza ustvarjanja slovenske šole po Blažu Kumerdeju. Duhovniki so pred 100 leti uradno izjavljali, da bi poučevanje čitanja ne koristilo ne državi, ne veri. Ljudstvo bi moralno propadlo, kajti le neuki ljudje so vneti za verske reči. Ni bilo čuda, da se je ljudstvo dalo tedaj z grožnjo peklenskega ognja odvrtiti, da bi pošiljalo deco v šolo. Res so duhovniki pozneje preokrenili svoje postopanje, uvidevši da je država kljub njihovim ozirom prodrla s šolstvom; vrgli so se tedaj znova na šolo in jo duševno in materijalno zaslužili. V toku časa je država navidezno premagala cerkev, avstrijsko šolo pa je zadelo prokletstvo. A tudi to se je preživelo! Dasi v omejeni obliki, je vendar šolstvo še nadalje zdihovalo pod jarmom duhovske krutosti, zapostavljanja in trpinčenja učiteljstva in to upravi do prevrata.

Svesti si svojih visokih nalog smo tedaj zasnovali načrte za enotno reformo šolstva, vplivna šolska upravna mesta smo po naravnem pravu priborili svojemu stanu in napeli smo vse sile, da se zastarelemu šolstvu pomore.

Nad vse veselo se je razvilo cvetje prerogjenega šolstva; a kakor v hladni pomladni noči nežne sadike ogroža strupena rosa, tako je zavzela po našem šolstvu strupena sapa besnega duhovskega sovraštva. Nasprotstva v vseh korporacijah, grožnje, protišolski shodi, šolske stavke so bile na dnevnem redu. Razbili smo i to!

In danes, ko gospoda strmi v svojo onemoglost, poskuša z zadnjo injekcijo, že sicer zastarelo — t. j. z vero. Izposodili so si Hrvate in naperili ost verskega orožja skozi kaos političnih zmed in potom versko čutečega ljudstva na jedro vzdrževalcev bratskega ujedinjenja — na slovensko učiteljstvo in na državo samo.

Vera je bila v nevarnosti, ko se je duhovna oblast šopirila pod plaščem habsburških degenerancev, — vera je bila v nevarnosti, ko so se narodi borili za svoj obstanek, svoj jezik, — vera je bila v nevarnosti, ko je na vodilnih mestih vihla valpetski bič ona gospoda, ki bi imela v dejanju izvrševati in izkazovati krščanske nauke ljubezni do bližnjega, vera je v nevarnosti, danes ko se vsepovsodi oznanja nauk verske strpljivosti. — Dočim nam pravoslavni pop s sv. Savom kliče: »Brat mi mio, koje vere bolen, se pri nas zopet vpije o »resnici«, ki je ena sama, samo, da se goji in podpira plemensko in versko sovraštvo.

Znova bi se imeli danes zopet razviti boji za naziranje, da li je človek vstvarjen za človečnost, — začasno posvetno ali večno posmrtno življenje, — znova bi imeli dokazovati, da li je verstvo stebler države, ali nasprotno, da li ima država vzdrževati verstvo, dobojevanji nazori glede ločitve ali spojitve države in cerkve naj bi se oživeli in boj nanovo razvil. — Države in narodi so se morali v zgodovini prilagoditi toku časa, cerkev je bila prisiljena, da je opetovano spreminjevala svoje nazore glede človeškega razmerja v posvetnem življenju in tudi danes se bode morala prilagoditi pravemu smislu krščanskega življenja, namreč da se človek ne rodi za sebe samega, ampak za Boga in za bližnjega, to je človeški družbi, kateri mora služiti z vso močjo.

Pri iskanju in določitvi ritma pesnitve, ki so je gojenci že doživljeno čitali oziroma deklamirali lahko pokažeš tudi na veliko resnico, da sta v vseh umetnostih prva misel in čustvo ki vzrasteta v čisto svojo linijo, barvo, obliko ali ton in torej oblika ravnotako plod umetniškega doživljanja. Opozarjam tu na različne forme v vseh umetnostih, ki se dajo teoretično opisati. Drama na primer je nastala in vsebovala vse one naravne zakone svoje gradnje prei in ie človeški razum šele naknadno te zakone odkril in obrazložil.

Opozoriti moram še na to, da je naslov pesmi ali berila že del umetnine same. Prednašanje se prične torej že z naslovom, ki ga mora gojenec tudi doživeti. Naslov je treba povedati tako, da leži v njem že zgoščena ideja pesmi ali berila njega splošno občutje.

Navajati je gojence k temu, da vedno vedo, čigava je pesnitev, ki jo prednašajo. Zato je dobro, da povedo najprej polno ime pesnika in prično nato šele s prednašanjem (branjem ali deklamacijo). Seveda je treba povedati ime avtorja čisto brezbarvno in nato napraviti primeren odmor, tako da se čutita naslov in pesnitev, med katerima mora biti tudi nekaj (doživ-

človeške družbe se grupirajo v državah, te pa so po sv. Krisostonu potrebno zlo, ki so postale po grehu potreben način vladanja. Namen države je blagor celote.

Po sv. Avguštinu človeku ne gre za to, pod kako vlado živi, da ga le ne sili k brezbožnosti in nepravilnosti.

In naša država? Med tem ko vlada sklepa s cerkvijo konkordat, odklanjajo duhovni strpnost, med tem ko se v šolskem načrtu priporoča versko strpljivost in postavlja verouk med učnimi predmeti na prvo mesto, ščuje duhovščina roditelje, naj zahtevajo, da bodo otroci vzgojeni in poučeni v katoliški veri.

Nameni tega hujskanja so prozorni. Ker pa smo jih že preveč vajeni, z gnevom odklanjamo prvo resolucijo.

V drugi resoluciji zahtevajo, naj ministarstvo prosvete poskrbi, da ne bodo niti uradne, niti neuradne osebnosti ali udruženja zanašale politike ali političnih borb med šolsko mladino.

Prosimo vas, to nesramnost zahtevajo ljudje, ki si v isti sapi hočejo zasigurati protišolsko delovanje med šolsko mladino, to so ljudje, ki zahtevajo obvezne šolske maše in pri vseh prilikah in vprico vseh otrok ščujejo proti strankam, ki jim pripada učiteljstvo, vprico njih priporočajo ljudstvu svoje časopise, ki v najogabnejši obliki napada učitelje, šolo, državno vodstvo in našo dinastijo.

Mi poedinci smo člani države in cerkve. Dočim nam je kot državljanom podeljeno pravo soodločanja in nadziranja državne uprave, nimamo kot člani cerkve niti najmanjše pravice, da bi posegli v ogabno početje cerkvenih absolutistov, ker jih štiti država — v cerkvi sami pa se zahteve posameznikov zgube kakor glas vpljočega v puščavi.

Ne mi v šolo, ampak oni sami so v cerkev zanesli politično borbo in stranko, vsaj nam njih duševni prvak dr. Šušteršič dovolj jasno razkrilje v svojih znanih brošuri (»Moj odgovor«) trdeč: »Klerikalizem je naredil iz cerkve, vsaj navidezno, politično stranko in jo tako hočešenočes omrzil neklerikalnim vernikom, jo potegnil na cesto in sistematično vpletel v dnevne politične spletke.«

Kakršni so sami, tako sodijo o drugih, kakor zlorabljajo cerkev, tako zlorabljajo šolo in vzgojo.

Kaj pa je pravzaprav politika? Ona je znanost kako je opravljati državne posle. Osnova znanosti je ljudska šola in ta ima dolžnost — seznaniti otroke z ustavo, ki so jo sestavile politične stranke. Mi se strinjamo z ustavo in jo kot državni uradniki zagovarjamo v šoli in izven šole, to je naša sveta dolžnost, g. katehete so člani SLS, ki se peha za revizijo ustave v načelnih in podrobnihih ozirih, so deloma monarhisti, deloma republikanci in zato naravno smatrajo naše delo za politično. Kot verni državljani odklanjamo to zahtevo!

Značilni sta 3. in 7. točka, ki v njih zahtevajo, da se zakoni in odredbe, ki se tičejo verske odgoje šolske mladine ne izdajajo brez prejšnjega sporazuma z duhovno oblastjo, oz. z katehetskimi družtvom.

S to zahtevo si zopet lasti duhovščina nekako nadzorstvo nad šolo, jo želi zaslužiti, podrediti cerkvi in potom nje tudi samim sebi.

Čital sem že nekaj razprave o šolski vzgoji v Rimskem katoliku in protipispe v Učit. Tovarišu, na kar je dr. Mahnič odgovoril sledeče:

»Duhovni se lahko predrznejo javno razpravljati o šoli in učiteljstvu, kajti šola je razven zavod, učitelji državni uradniki, duhovniki državljani, — ni pa učitelju dovoljeno govoriti o cerkvi in duhovščini, ker cerkev — ni državni zavod, duhovnik ne državni uradnik in tudi nikdar ne bo.«

Duhovščina si lasti v državi nekajh pravic, ki jih je postala deležna že za Konstantinovihi časovi okoli l. 323. Oproščeni so bili srenjskih dolžnosti, smeli so v cerkvi osvojevati sužnje, v srednjem veku so si prilastili vso svetno

ljenega) odmora, kot celota. Saj tudi ni mogoče da bi prišel gojenec takoj potem ko je povedal ime avtorja s prednašanjem, če naj bo to občuteno. Potreboval bo vedno nekoliko časa, da se zbere in vživi v splošno razpoloženje pesnitve (naslova in pesmi ali berila).

Vsaka pesnitev nosi pečat svojega stvarnika. Jasno je torej, da bodo gojenci potom res občutnega prednašanja pesnitev čisto nehoti začeli razločevati enega pesnika od drugega po njih duševnosti. In čim bolj živo to razliko občutijo, tem jasnejši jim postanejo liki posameznih naših in drugih velikih mož, tem večje po njih zanimanje za poezijo in tem bolj temeljito njih poznavanje literature.

In zdaj si ustvarimo jasno vnanjo sliko, kako se vrši v šoli prednašanje pesmi in beril.

Gojenec pride na oder in se obrne proti razredu. Ko je vse docela tiho, prične.

Na primer:

Simon Gregorčič

Odmor . . .

Soči!»

Krajši odmor . . .

»Krasni si bistra hči planin, itd . . .«